

A főváros jövője — a jövő fővárosa

244 A fejlesztés távlatai

Bármilyen furcsa is, de ahhoz, hogy elképzeljük, milyen lesz az ezredforduló Budapestje, előbb azt kell számba venni, mit hozott létre az elmúlt negyedszázad városfejlesztési-városépítési tevékenysége. Nemcsak azért, mert akarva-akaratlanul ezt kell folytatni, hanem azért is, mert amik a múlt produktái, mércéül szolgál a jövő számára. Igaz, hogy az utóbbi időben felgyorsult a városépítési üteme, meg-növekedtek a rendelkezésre álló anyagi erők, emiatt az előttünk álló húsz-harminc évben a főváros átalakulása várhatóan sokkal erőteljesebb lesz, mint a mögöttünk levőben volt. Mégis *bizonyosak lehetünk abban, hogy minden változás ellenére is Budapest 2000-ben mai önmagához fog hasonlítani, nem pedig a különböző fantasztikus regényekben megjelenített „jövő városa” valamelyik formájához.* A múlthoz viszonyított lényegbevágó különbség az lehet, hogy míg eddig a főváros a mennyiségi hiányok — a lakások, közintézmények, közműkapacitások, tömegközlekedés legsürgetőbb hiányainak — felszámolása volt, addig a következő negyed században már egyre inkább a minőség jellegű igények kielégítésének szolgálatába lehet állítani a városfejlesztési tevékenységet. Ez pedig egyaránt érzékelhető lesz az itt élők életkörülményeinek javulásában és a város arculatának előnyös alakulásában.

Életünk komfortja

A pillanatnyi lakáshiány ellenére is valószínűleg a lakásellátásban kerülhet sor leghamarabb a minőségi igények fokozatos érvényesítésére. Ha a lakásépítés jelenlegi üteme fennmarad, az ezredfordulóra Budapest lakosságának nagyobbik része többekéves szabádon választhat, melyik részén a városnak, mekkora nagyságú és milyen alaprajzú, felszereltségű lakásban akar lakni. Arra is egyre inkább meglesznek a lehetőségek, hogy azok a családok, amelyek összetétele, létszáma, életvitele megváltozik, átköltözhesse egy részükre megfelelőbb lakásba.

Számos jel arra mutat, hogy a közintézmény-ellátás minősége még az ezredfordulón is el fog maradni a lakásellátás mögött. Amíg arra irányulnak az erőfeszítések, hogy legyen elég óvodái, bölcsődei hely, általános és középiskolai tanterem, kórházi ágy, üzleti eladótér stb. háttérbe szorul az a követelmény, hogy a közintézmény-ellátás a város egész területén azonos színvonalú legyen, azaz mindenki a lakása közelében differenciáltan és kellemes körülmények között elégíttesse ki igényeit. Ha majd ide eljutunk, kerülhet sor arra, hogy nagyobb számban épüljenek olyan újfajta középületek, amelyek közelebbi rendeltetését ma még nem tudjuk megjelölni, de a szabad idő növelkedése, a lakosság érdeklődésének szélesedése, a társadalmi együttléti kedvező keretei iránti kívánságok változatossága stb. az idők folyamán fel fogja vetni ilyenek szükségességét.

Ha az utóbbi évtizedbeli ütemben javul mindennapi életünk komfortja, feltételezhető, hogy az évezred végére megoldódnak azok a problémák, amelyek jelenleg fennállnak a víz-ellátásban, csatornázásban, a telefonhálózatban és egyáltalán, a közműves ellátás terén. Azért kell ilyen távoli időpontra gondolni, mert roppant bonyolult, költséges és anyagigényes műveletek sorozatára van ehhez szükség, arról nem is beszélve, hogy a javulással egyidejűleg számolni kell az igények állandó növekedésével, sőt újfajta, jelenleg még

nem ismert igények jelentkezésével is. (Gondoljunk például arra, hogy a távfűtés milyen fiatal közmű és hogyan növekszik használoinak száma.)

A városfejlesztési-városépítési tevékenység minőségi oldalának előtérbe nyomulását fogja jelezni a városkép rendezettebbé válása. Sokat lehet várni ebben a tekintetben az előirányzott városrészközpontok felépülésétől, mert exponált helyeken, méltó környezetben, reprezentatív városépítészeti együttesként jöhetnek létre. Számíthatunk arra is, hogy megszűnnek azok a városképi megoldatlanságok, amelyek fennállnak Budapest városszerkezetének fontos és emiatt szembevetendő vonalain, csuklópontjain, főleg a pesti Duna-parton, a Kálvin téren, a Clark Ádám téren, a Marx téren, a Kiskörúton.

A közérdek érvényesítése

A felsorolt példák — melyek között azért nem szerepeltek a városfejlesztés szempontjából olyan fontos közlekedési kérdések, mert ezekről ebben a sorozatban már részletesen szó volt —, azt kívánják érzékeltetni, hogy az ezredfordulóra túljutunk azoknak a nehézségeknek a jelentős részén, amelyek most mindennapi életünket terhelik. A lehetőségeink tehát megvannak, de ahhoz, hogy ezek a lehetőségek valóra váljanak, a következő időszakban a jelenleginél lényegesen hatékonyabb városfejlesztési munka szükséges.

Mindenekelőtt tudatosítani kellene, hogy a tervszerű, hatékony városfejlesztés valamennyiünk javát szolgálja. Ez látszólag magától értetődik, mégis fővárosunk építésében gyakran szorul háttérbe a közérdek a csoportérdekekkel és az egyéni érdekekkel szemben. Sűrűn előfordul például, hogy üzemi és más rendeltetésű épületek és létesítmények telepítésénél, helyének kiválasztásánál erősebbnek bizonyulnak a szűken értelmezett szakmai követelmények a környezet védelmét és az illető terület jövőbeli sorsát szem előtt tartó városfejlesztési szempontoknál. Hasonlóképpen egy-egy kitelepítésre ítélt üzem tényleges kitelepítésének elodázása vagy annak napirendről való levétele nemcsak a közvetlen környezet számára jelenti a kellemetlenségek fennmaradását, hanem jelentős kiterjedésű területen akadályozhatja, esetleg lehetetlenné is teszi a tervszerű városrendezési munkát.

De nemcsak a gyakran hatósági szintű, vagy hatóság által támogatott közületekkel szemben kénytelen meghátrálni a közérdeket védelmező városfejlesztés. A magánépítető számára is sokféle mód van egyéni érdekeinek érvényre juttatására. Segítségére van ebben a hivatali gépezet lassúsága és néha érthetetlen erélytelensége, nem kevésbé maga a közvélemény is, amely az engedélyezett tervektől való eltérést, de még az engedély nélküli építkezést is bocsánatos bűnnek tartja. Hajlamosak vagyunk ennek a problémának a szociális oldalát kiemelni és elfeledkezni a közösségről, amely pedig gyakran az engedély nélküli építkezés értékének sokszorosát meghaladó terhet vesz magára a szabálytalanságok miatt.

Az értékek védelme

A hatékony városfejlesztéshez hozzátartozik a meglévő értékek védelme is. Itt nem csupán a műemléki, történeti, városképi értéket jelentő épületekre, épületszövetekre kell gondolni. Akármennyi lakás is fog épülni a következő húsz-harminc évben, bizonyos, hogy legalább százezer

olyan budapesti lakás van, amely a felszabadulás előtt épült és — ha kellő gondot fordítanánk rá — még az ezredfordulón is magas lakóértékű lehetne, ezenkívül pedig hozzájárulhatna a minőségi lakásellátás szempontjából olyan fontos választékbővítéshez. A főváros jelentős és számszerűen egyre növekvő összegeket költ a lakóházak korszerűsítésére és tartozására. Az anyagi áldozat azonban önmagában nem elegendő, mert gyakran tehetetlenül kell nézünk a maguk idejében kitűnően megépített és a nemzeti vagyon jelentős részét képező bérházak tönkremenetelét a gondozás és felügyelet hiánya, a kezelési munka szervezetlensége miatt.

Hajlamosak vagyunk a városfejlesztési munkáját kizárólag hatósági-hivatali feladatnak tekinteni, noha valamennyien, valamilyen mértékben és formában, állásfoglalásunkkal és magatartásunkkal hatással vagyunk Budapest városfejlesztésére és városépítésére. Ez azonban legtöbbször nem tudatosodik, aminek egyik oka bizonyára az urbanisztikai műveltség felületessége. Közhelynek számít már annak az emlégetése, hogy mindennapi életünk viteléhez mennyi és milyen szétágazó ismeret kell összegyűjtünk. De a városnak, mint organizmusnak, a működésről, a vele kapcsolatos keendőktől térbeli és időbeli összefüggéseiről, az egész város és annak részletei közötti kölcsönhatásokról, a tervezés és végrehajtás viszonylatáról stb. a mai városlakó elég keveset tud. Igaz, hogy érdemtelenül elmaradt az urbanisztikai ismeretterjesztés, ritka a színvonalas, objektív és szakszerű tájékoztatás, nem sikerült még megtalálni a szűkebb lakóhely problémáival és ennek összvárosi összefüggéseivel való megismertetés megfelelő formáit sem.

A társadalmi és szakmai háttér

Idé tartozik az is, hogy jelenleg szinte szakmai-társadalmi háttér nélkül végzi a városfejlesztési munkát a hivatali apparátus. Pedig már a múlt század elejétől működtek olyan testületek — előbb a Szépitő Bizottmány, majd a Fővárosi Közmunkák Tanácsa —, amelyekben tanácsadó-véleményező szerepet kaptak az akkori idők neves szakemberei, és még 10—15 évevel ezelőtt is megvoltak — ha korlátozottan is — az ilyen tevékenység szervezeti keretei. A városrendezési döntések meghozatalának pillanatnyilag érvényben levő mechanizmusát többek között a szélesebb körű szakmai alátámasztás elérése szempontjából is érdemes lenne tökéletesíteni.

Az újabb urbanisztikai szakirodalomban gyakran lehet találkozni olyan eszmefutásokkal, amelyek különböző okokból a nagyvárosok problémáinak orvosolhatatlanságát vallják, és emiatt a nagyvárost másféle településformákkal gondolják helyettesíteni. Ezeket a nézeteket egyes világvárosok mind nehezebb helyzetével támasztják alá, valamint azzal a tapasztalattal, hogy egy metropolis életkörülményeinek megfelelő színvonalon tartása, különösen pedig javítása hallatlanul bonyolult, körülményes és nagy anyagi áldozatokkal járó munkát kíván. Nekünk megvannak a lehetőségeink ennek a munkának az elvégzéséhez, és így ahhoz is, hogy Budapest a nagyvárosok hanyatlásáról szóló teóriáknak ne az igazolása, hanem a cáfolata legyen.

DR. FARAGÓ KALMAN

egyetemi tanár,

a műszaki tudományok doktora